

TÜRKİYE’NİN ORGANİK (EKOLOJİK) TARIM COĞRAFYASI

ORGANIC (ECOLOGICAL) AGRICULTURE GEOGRAPHY OF TURKEY

Doç.Dr.Eren Yürüdü

Gaziosmanpaşa Üniv. Eğitim Fak.
O.Ö. Sosyal Al. Eğit. Bölümü, Tokat
ereny@gop.edu.tr

Yrd.Doç.Dr. Hasan Kara

Uşak Üniv. Fen-Edebiyat Fak., Coğrafya Bölümü
hsnkara@mynet.com

Doç.Dr.Kenan Arıbaş

Aksaray Üniv. Eğitim Fak., İlköğretim Bölümü, Aksaray.
kenanaribas@msn.com

Öz

Dünyada yaşanan hızlı nüfus artışına bağlı olarak, birim alandan ve evcil hayvanlardan en yüksek verimi alabilmek amacıyla kimyasal ve genetik girdiler yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Ancak, bu yöntemlerin kültürel ve doğal çevre ile insan sağlığına olumsuz etkileri kamuoyunda ve bilim dünyasında tartışılmaya başlanmıştır. Çevre ve insan sağlığı kaygıları bilim adamlarını alternatif ve sürdürülebilir yöntemlerin yanı sıra organik tarım uygulamalarına yöneltmiştir. Organik tarımın ilk örnekleri 20. yüzyılın başlarında görülmekle birlikte, gelişmiş ülkelerde 1970’lerden itibaren gittikçe artan bir şekilde yayılmıştır. Ülkemizde organik tarım 1980’lerde Avrupalı şirketlerin talepleriyle başlamış ve zaman içerisinde önemli gelişme kaydetmiştir. Ancak, Türkiye’nin organik tarım açısından önemli potansiyeli bulunmasına karşın dünya toplam organik tarım üretimi içindeki payı hala düşüktür. Bu çalışmanın amacı Türkiye’nin coğrafi özellikleri açısından organik tarım konusunda sahip olduğu potansiyele dikkat çekmektir. Bu araştırma yazılı kaynaklar, istatistiksel veriler, örnek arazi gözlemleri ve araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen mülakatlara dayanmaktadır. Çalışmada organik tarımla ilgili temel problemler tespit edilerek bazı çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Organik Tarım, Coğrafya, Türkiye, Ekoloji

Abstract

In order to increase maximum productions obtained in any unit area or from livestock, chemical and genetic inputs have been rigorously used due to rapid population growth in the world. However, negative effects of such methods to cultural and natural environment, as well as to human health, have often been debated in public and scientific community. Concerns for human health and natural environment turned scientists into looking for alternative sustainable methods and organic agriculture practices. While organic agriculture was first used at the beginning of the 20th century, it took a widespread practice of usage in the developed countries since 1970s. In Turkey, organic agriculture started with the demands of European companies in 1980s and made substantial developments over the years. However, although Turkey has very good potential, its share in the total organic products produced in the world is still low. The aim of this paper is to call attention to Turkey’s potential in the organic agriculture in terms of its geographic features. Our investigation is based on written sources, statistical data, type land observations and face to face interviews. We have tried to identify major problems in regard to organic agriculture in Turkey, with some suggestions.

Keywords: Organic Agriculture, Geography, Turkey, Ecology

Giriş

Sanayi devrimiyle birlikte hızlanan nüfus artışı, dünyada bir beslenme kaygısı oluşturmuştur. Yiyecek kaygıları, temel besin maddelerini üreten tarım sektörü üzerinde büyük baskı meydana getirmiştir. Tarımsal üretimi sürekli arttırmak için önemli adımlar atılmış, kimyasal gübre ve tarımsal ilaç kullanımı dünya genelinde hızla yaygınlaşmış ve gerçekten de tarımsal üretimde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Ancak, bu süreçte kullanılan yöntem ve malzemelerin etkisiyle ürünlerin insan sağlığı üzerinde oluşturduğu etkilere dair kaygılar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle yoğun sulama faaliyetleri, kimyasal gübreler ve tarım ilaçlarının doğal çevre ve kaynaklar üzerine etkileri de araştırılmaya başlanmıştır. Böylece erozyon, tuzlanma, toprak sıkışması, yeraltı ve yer üstü tatlı su kaynaklarının kirlenmesi, flora ve hayvan varlığının yok olması, yiyecek ve içeceklerdeki kimyasal ilaç kalıntılarının insan ve hayvan sağlığını tehdit etmesi gibi sorunların ortaya çıkmasında modern tarım yöntemlerinin (konvansiyonel tarım) etkili olduğu anlaşılmıştır (Kırımhan, 2005: 47). Yoğun bir şekilde gübre, sulama ve genetik anlamda işlenmiş tohum kullanımına dayalı olarak gerçekleştirilen “Yeşil Devrim”; üretimi arttırırken toprak bozulmasına yol açmıştır (Nigli vd., 2007: 2).

Organik (ekolojik, doğal) tarımın ortaya çıkışının bu kaygıların bir sonucu olduğu söylenebilir. Aslında bu tür tarım yeni bir uygulama değildir. Dünyanın ve Türkiye'nin birçok yerinde kimyasal gübreler ve tarım ilaçları kullanılmadan sürdürülen geleneksel olarak yapılan tarım; gerçekte organik tarımdır. Ancak, günümüzde adlandırılan organik tarım; tamamen ticari amaçlarla ve modern yöntemlerle gerçekleştirilmektedir.

Organik tarım; “ekolojik sistemde hatalı uygulamalar sonucu kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik, insana ve çevreye dost üretim sistemlerini içeren, esas olarak sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve sentetik mineral gübrelerin kullanımını yasaklayan, bunların yerine organik ve yeşil gübreleme, münavebe, toprağın muhafazası, bitkinin direncini artırma, doğal düşmanlardan yararlanma gibi birçok çevre dostu tekniği tavsiye eden, bütün bu olanakların kapalı bir sistemde oluşturulmasını öneren, üretimde sadece miktar artışının değil aynı zamanda ürünün kalitesinin de yükselmesini amaçlayan alternatif bir üretim şekli” olarak kısaca tanımlanabilir (İTO, 2006: 10). Bu yöntemde kimyasal gübre, ilaçlama, hormon gibi dış etkenler kullanılmaz. Ekolojik (organik) üretim yapan bir çiftçi, uluslararası bir denetleme şirketi tarafından verilen sertifikayı almak zorundadır. Bu sertifikayı alabilmesi için ürünlerini öngörülen koşullarda üretmek zorundadır.

Gerekli koşullar sağlandığında bu denetçi firmalar ürünü denetleyerek sertifika verirler. "Ekolojik tarım" ismi üzerinde önemli anlaşmazlıklar vardır. Bu yöntem ile üretilen ürünlerin ekoloji kelimesi ile bir bağı olmaması sebebiyle "*Organik Tarım*" daha doğru bir isim olarak kabul edilmektedir. Organik tarım; bitkisel ürün yetiştirmenin yanı sıra, hayvancılık ve kültür balıkçılığı faaliyetlerini de kapsamaktadır (FAO, 2002).

Açıklandığı üzere bu tür tarım, kimyasal gübreler ve ilaçların kullanılmadığı bir tarım çeşididir. Organik tarımın aksine destek maddelerinin kullanıldığı tarım alanlarında toprak ve sular kirlendiği gibi, birçok canlının zarar görmesi de söz konusudur. Bu şekilde üretilen ürünlerin dünya genelinde tüketilmesiyle insanların da bundan zarar görmesi mutlaka söz konusudur. Toplumsal denetimin yüksek, çiftçilerin daha eğitilmiş olduğu ülkelerde kimyasal gübre ve ilaçların kullanımı standart seviyelerde tutulabilse bile, gelişmemiş ülkelerde bu konuda sıkıntılar yaşandığı bilinen bir gerçektir.

Organik tarımın orta ve uzun vadede ekolojik dengeyi kuracak bir sürdürülebilirlik oluşturacağı, toprakların birçok açıdan korunacağı ve iyileştirileceği, kimyasal gübre ve ilaçların yol açtığı su kirlenmesini engelleyeceği, yenilenmeyen enerji kullanımını azaltarak topraktaki tarımsal kimyasal ihtiyacını düşüreceği, biyolojik çeşitliliği koruyacağı, genetik modifikasyonları engelleyeceği ve bir çok başka ekolojik katkı oluşturacağı düşünülmektedir (<http://www.fao.org/organicag/faq.jsp> 24.09.2008).

Organik tarım üreticiden tüketiciye ekonomik refahın ve yaşam kalitesinin arttırılmasını da öngörmektedir. Bu bağlamda bir eko-turizm, agro-turizm kaynağı olarak da görülmektedir (Özdoğan vd., 2006: 23-24). Gelişmiş ülkelerde agro-turizm çok yönlü olarak uygulanmaktadır. İtalya buna güzel bir örnek oluşturmaktadır (Foglia, 2007: 1-21). Türkiye ise, sahip olduğu ekolojik özelliklere bağlı olarak, organik tarımsal üretim açısından önemli üstünlüklere sahiptir. Ancak Türkiye'nin potansiyeli ile dünya pazarından aldığı pay arasında büyük uçurum bulunmaktadır (II. Tarım Şurası, 2004).

Organik Tarımın Gelişimi ve Türkiye

Konvansiyonel tarımın belirtilen olumsuz etkilerinin ortaya çıkmasıyla, öncelikle gelişmiş ülkeler alternatif arayışlarına girişmişlerdir. Tarımda kimyasal madde kullanımının başladığı 1900'lü yılların ilk yarısında Avrupa'daki bazı öncüler toprak verimliliği kavramına farklı yaklaşımlar sergileyerek ekolojik tarımın temelini oluşturmuştur (Aksoy, 2001: 3). 1910 yılında Albert Howard'ın "Tarımsal Vasiyetnamesi" ve 1924'de Rudolph Steiner'in "Biyodinamik Tarım Yöntemi" çalışmaları bu arayışların bir ürünüdür. Amacı tüm dünyadaki

organik tarım hareketlerini bir çatı altında toplamak, gelişimi sağlıklı bir şekilde yönlendirmek, standartlar ve yönetmelikler hazırlamak, üyelerine ve ilgili kurumlara gelişmeleri duyurmak olan Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu (International Federation of Organic Agriculture Movement: IFOAM) 1972’de Almanya merkezli olarak kurulmuştur. Organik ürünlerin dünya genelinde ticareti 1980’lerde gelişmekle beraber “*deli dana, dioksin, GDO* (transgenik ürünler)” gibi konuların ortaya çıkardığı endişe 1990’larda talep artışı oluşturmuştur. AB (Avrupa Birliği) 1991’de ilk geniş boyutlu yönetmeliği (EEC 2092/91) yayınlamış, daha sonraki yıllarda da birçok değişiklik yapılan bu yönetmeliğe 1999’da hayvancılıkla ilgili kısım eklenmiştir (EC1804/1999). Ayrıca birçok ülke ve kuruluş bu konuda programlar ve standartlar hazırlamış (FAO-Codex Alimentarius, İsviçre-Bioswiss, ABD-National Organic Program, Japonya-Japanese Agricultural Standards) ya da hazırlamaktadırlar (Er, 2009: 31-34). Günümüzde gelişmiş ülkelerde ve özellikle az gelişmiş ülkelerin önemli bir kısmında çeşitli boyutlarda organik tarım faaliyetleri sürdürülmektedir. Üçüncü dünya ülkeleri bu ürünleri dış pazarlara sunmaktadır. Gelişmiş ülkeler önemli bir pazar oluşturmaktadır.

Türkiye’de organik tarım 1984-1985 üretim sezonunda Avrupalı firmaların talebiyle, kuru incir ve kuru üzüm üretimiyle Ege Bölgesi’nde başlamıştır. Ülkemizde organik tarımın sağlıklı ve doğru gelişimini gerçekleştirmek amacıyla 1992’de kısa adı ETO olan Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği kurulmuştur (İTO, 2006: 11-12).

Türkiye’de konuya ilişkin ilk yasal temel 1994’te “Bitkisel ve Hayvansal Ürünlerin Ekolojik Metotlarla Üretilmesine İlişkin Yönetmelikle” oluşturulmuştur. Daha sonra 2002’de AB uyum çalışmaları çerçevesinde “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yayınlanmıştır. 5262 sayılı “Organik Tarım Kanunu” 2004’te çıkarılmış ve buna bağlı olarak, 2005’te “Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik” yeniden düzenlenmiştir. AB’nin organik tarıma verdiği önem ülkemizin birliğe dâhil olma çabaları ve organik tarım potansiyeli bağlamında organik tarımın ülkemizde hızla gelişeceği öngörülebilir. Organik tarımın günümüz Türkiye nüfusu ve gelecek nesiller açısından büyük bir ekolojik ve ekonomik kazanım sağlayacağı ve bu konudaki potansiyelin yüksek oluşu gelişme olasılığını arttırmaktadır (Bulut, 2006: 26).

Türkiye’de organik tarım daha çok sözleşmeli çiftçilik yoluyla ve ihracata yönelik gerçekleştirilmektedir. Ancak, ülkemizin dünya pazarındaki payı oldukça düşüktür ve iç pazarda bir talep azlığı söz konusudur (Kayahan, 2001: 25-26). İç pazara yönelik organik ürün satışları son yıllarda büyük şehirlerde organik ürün satışı yapan özelleşmiş iş yerlerinin

açılmasıyla başlamıştır. Daha sonra büyük marketlerde ekolojik ürün reyonlarının açılması ve yaygınlaşmasıyla ürünlerin tüketiciyle tanışması sağlanmıştır. 2006'da İstanbul ve Bursa'da ekolojik pazarlar açılmıştır (www.eto.org.tr, 08.10.2009).

Türkiye'de Organik Ziraat

Organik ziraata dair 2002-2008 dönemine ait verilere göre Türkiye'de organik bitkisel üretim faaliyetleri gelişmektedir. Belirtilen 7 yıllık dönemde organik ürün çeşidi 150'den 247'ye yükselerek %64,6 oranında bir artış göstermiştir. 2002'de 12.428 olan çiftçi sayısı %20,1 artışla 14.926'a yükselmiştir. Organik ürün yetiştiriciliği yapılan alan 2002'de 57.365 ha iken 2008'de 109.387 ha olmuş ve %90,7 oranında genişlemiştir. Aynı şekilde doğal toplama alanı 32.462 hektardan 57.496 hektara yükselerek %77,1 oranında artış göstermiştir. Toplam üretim alanı 89.827'den 166.883 hektara çıkarak %85,8 artmıştır. Bütün bunlara paralel olarak üretim miktarında da artış gözlenmiştir. Genel organik bitkisel üretim miktarı 2002'de 310.125 ton iken 2008'de %71 artışla 530.225 ton olmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Genel Organik Tarımsal Üretim Verileri (Geçiş Süreci* Dâhildir).

Yıllar	Ürün Çeşidi	Çiftçi Sayısı	Yetiştiricilik Yapılan Alan (ha)	Doğal Toplama Alanı (ha)	Toplam Üretim Alanı (ha)	Üretim Miktarı (ton)
2002	150	12.428	57.365	32.462	89.827	310.125
2003	179	14.798	73.368	40.253	113.621	323.981
2004	174	12.806	108.598	100.975	209.573	378.803
2005	205	14.401	93.134	110.677	203.811	421.934
2006	203	14.256	100.275	92.514	192.789	458.095
2007	201	16.276	124.263	50.020	174.283	568.128
2008	247	14.926	109.387	57.496	166.883	530.225

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Organik bitkisel üretimin bölgelere dağılışına bakıldığında en fazla üretimin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde gerçekleştiği görülür. Bu bölgemiz 118.134 ton yıllık üretimi ile Türkiye organik bitkisel üretiminin %28,4'ünü karşılamaktadır. İkinci sırada gelen Ege Bölgesi 97.791 tonluk üretimi ile %23,5'lik bir oranın sahibidir. Bu iki bölgemiz ülke üretiminin yarısından fazlasını (%52) karşılamaktadır (Tablo 2, Şekil 1).

* Geçiş Süreci: Organik Tarım Kanununa göre organik bitkisel üretim yapacak müteşebbis, geçiş sürecine almır. Tek yıllık bitkiler, mera ve yem bitkilerinde geçiş süreci iki yıl, çok yıllık bitkilerde üç yıldır. Çeşitli faktörlere bağlı olarak geçiş süreci uzatılabilir ya da kısaltılabilir (Er, 2009: 62). Hayvancılıkta geçiş süreci konvansiyonel hayvan ürününün organik ürüne dönüşüm periyodudur. Hayvan türü ve verim yönüne göre değişmektedir (Aksoy vd., 2005: 302).

Organik bitkisel üretimin bölgelere göre dağılışının farklılıklar göstermesinde birçok faktör etkilidir. Bu faktörler organik tarıma uygun alanların dağılışı, sulama olanakları, tarımı yapılan ürünlerin çeşitleri, hava durumundaki değişimler, çiftçilerin yeniliklere açık girişimci yapıda olup olmaması, tanıtım durumu olarak kısaca sıralanabilir. Bu bağlamda Güneydoğu Anadolu Bölgesi üretim miktarı açısından önde yer alırken çiftçi sayısı açısından en gerideki bölge durumundadır (153 kişi, %1,6). Yine aynı bölge, organik bitkisel üretime ayrılan alan açısından Ege Bölgesi'nden sonra gelmektedir (27.773,73 ha, %19,6). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin 153 kayıtlı çiftçi ile ülkedeki en yüksek organik bitkisel üretimi gerçekleştirmesi ilgi çekicidir.

Tablo 2. Türkiye'de Organik Tarım Yapan Çiftçi, Üretim Alanı ve Üretim Miktarlarının Bölgelere Göre Dağılışı (2008) (Hayvancılığı ve geçiş süreci verilerini kapsamamaktadır).

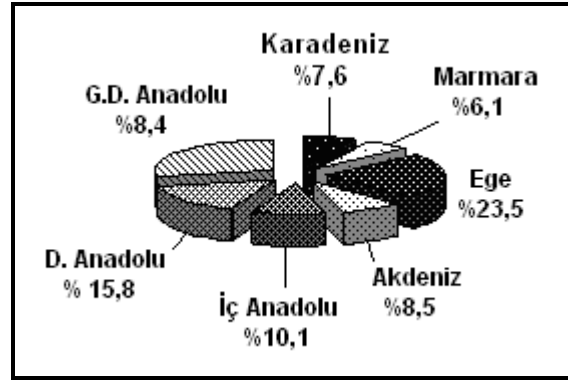
Bölge	Çiftçi Sayısı	%	Alan (ha)	%	Üretim (ton)	%
Karadeniz	1.627	17,3	13.469	9,5	31.700	7,6
Marmara	909	9,7	4.190	3,0	25.209	6,1
Ege	3.663	39,1	41.212	29,0	97.791	23,5
Akdeniz	817	8,7	26.278	18,5	35.293	8,5
İç Anadolu	918	9,8	3.758	2,7	41.805	10,1
Doğu Anadolu	1.297	13,8	25.071	17,7	65.447	15,8
Güneydoğu Anadolu	153	1,6	27.774	19,6	118.135	28,4
Toplam	9.384	100	141.752	100	415.380	100

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Bu durumun nedenlerini GAP projesinin bir sonucu olarak bölgeye yatırımcıların gelmesi ve geniş alanlarda büyük ticari yatırımlar yapmasında arayabiliriz. Ayrıca bölgenin sosyal yapısı da bu konuda etkilidir. Bölgede geniş arazi birimlerini elde tutan az sayıda kişinin bulunması nedeniyle, işletme olarak kayıt yapıldığı için, çiftçi sayısının düşük olması olasıdır. Elde tuttukları sosyal ve ekonomik olanaklar bu kişilerin organik tarım gibi yeni ve kazançlı yatırımlara açık olmalarını sağlıyor olabilir. Ayrıca sahada üretilen ürünlerin çeşitleri de üretim miktarının tonaj olarak yüksek olmasına katkıda bulunabilir. GAP'ın getirdiği sulama imkânları ile birlikte, tarıma uygun olup işlenmeyen alanların da bölgede bulunması bölgeyi gelecekte organik tarım açısından elverişli kılmaktadır. Ancak, bölgedeki sosyal yapı bütünsel bir gelişmeyi engelleyici niteliktedir. Bu bağlamda sulamaya açılacak işlenmemiş toprakların topraksız köylülere dağıtılması ve eğitim faaliyetlerine ağırlık verilmesi gerekmektedir.

Ege Bölgesi, 3.663 kişi ile (%39) ülkemizdeki en fazla organik ürün yetiştiren çiftçi sayısına sahiptir. Organik bitkisel üretime ayrılan 41.212 ha alanla bu bölgemiz ilk sırada yer

almaktadır (%29). Ayrıca bu bölge 97.791 tonluk üretimiyle ülke üretiminin %23,5'ini karşılar ve ikinci sırada gelir. Bu bağlamda Ege Bölgesi'nin ülkemizde organik bitkisel üretimi en fazla benimsemiş bölge olduğu söylenebilir. Daha öncede belirtildiği gibi ilk defa bu bölge organik tarım faaliyetlerine başlamış, deneyimli ve yeniliklere açık bir çiftçi topluluğunu barındırması, yüksek değer taşıyan çeşitli tarım ürünlerine sahip bulunması, tarıma uygun alanlarının genişliği ve uygun iklim koşulları bu bölgemizi avantajlı kılmaktadır.

Şekil 1. Türkiye'de Organik Tarım Üretim Miktarlarının Bölgelere Göre Dağılışı.

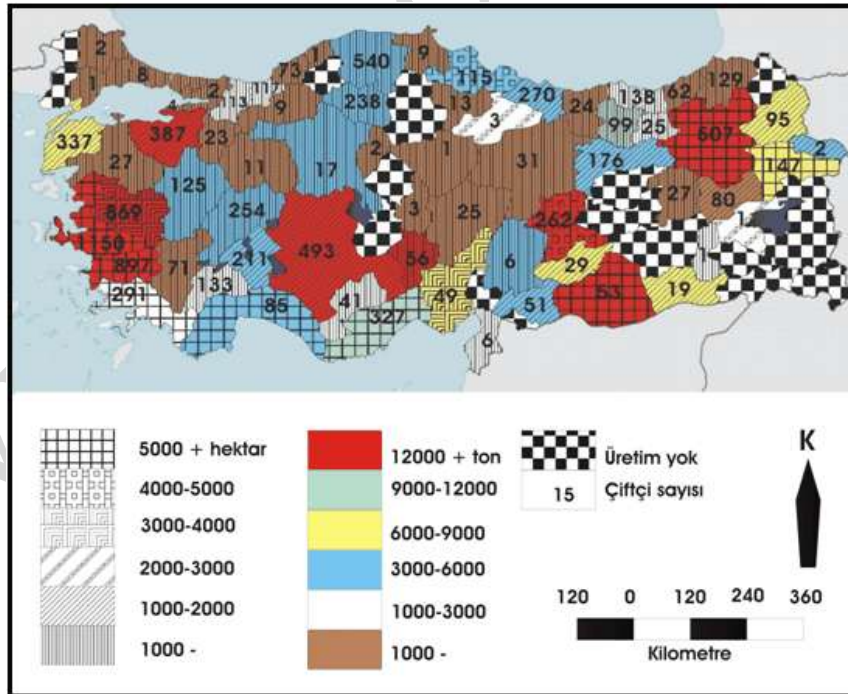
Ülkemizin alansal açıdan en geniş iki bölgesi olan Doğu ve İç Anadolu Bölgeleri sırasıyla ülkemiz organik bitkisel üretiminin %15,8 (65.446 ton) ve %10,1'ini (41.805 ton) karşılamaktadır. Organik ziraata uygun geniş alanların yer alması bu bölgelerin avantajı olmakla birlikte, uzun ve sert kışların yaşanıyor olması, sulama olanaklarının yetersizliği ürün çeşitliliği ve üretim miktarları açısından bir dezavantaj oluşturmaktadır. 2008 yılında Doğu Anadolu Bölgesinde Türkiye organik bitkisel üretim alanının %17,7'sini oluşturan 25.070,44 ha sahada organik bitkisel üretim gerçekleştirilmiştir. Bölgedeki 1.297 çiftçi %13,8'lik bir üretim oranına sahiptir. Çiftçi, alan ve üretim açısından bu bölgemiz üçüncü sırada yer almaktadır. İç Anadolu bölgesi geniş yüzölçümüne sahip olmasına karşın, sadece 3.758,24 ha alanda organik bitkisel üretim gerçekleştirilmektedir. Bu bölgede organik bitkisel üretim yapan çiftçi sayısı 918 kişidir.

Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri üretimde yaklaşık %8'erlik paya sahiptirler (Akdeniz %8,5, Karadeniz %7,6). Karadeniz Bölgesi organik bitkisel üretim yapan çiftçi sayısı açısından Türkiye ikincisidir (1.627 kişi, %17,3). Üretime ayrılan alan 13.469 ha, oranı %9,5 ve üretimi 31.699,69 ton olarak hesaplanmıştır. Akdeniz Bölgesi 817 çiftçi (%8,7) ile altıncı sıradadır. Ancak üretime ayrılan alan açısından 26.278,37 ha ve % 18,5 ile üçüncü sırada yer almaktadır. Bölgenin organik üretim miktarı 35.293,14 ton olarak tespit edilmiştir. Bu

bölgeler geniş bir şekilde dağlarla kaplı durumdadır. Var olan tarıma uygun alanlar zaten yıllardır yoğun konvansiyonel tarım sahalarıdır. Bu bölgelerin iç kısımlarında kalan bazı akarsu vadileri boyunca yer alan kirlenmemiş alanlar organik ziraat açısından uygun görünmektedir. Örneğin Kelkit Çayı vadisi yoğun sanayi faaliyetlerine maruz kalmaması ve düşük nüfus yoğunluğu ile kirlenmemiş bir alan olarak büyük bir potansiyel oluşturmaktadır. Ayrıca, geniş dağlık ve ormanlık sahalar doğal ürün toplamak için elverişli bir çeşitliliğe sahiptir.

Marmara Bölgesi yoğun bir nüfusa, sanayi ve konvansiyonel tarım alanlarına sahiptir. Bu durum bölgeyi organik bitkisel üretim açısından zayıf kılmaktadır. Marmara bölgesi ülke üretiminin yaklaşık olarak %6,1'ini karşılamaktadır. Bölgede 909 üretici, 4.189 ha alanda organik bitkisel üretim yapmaktadır.

İller açısından bakıldığında Ege Bölgesi'nde İzmir, Aydın, Manisa gibi iller organik bitkisel üretimde öne çıkmaktadır. Bunlar arasında özellikle İzmir üretici sayısı (1.156 kişi), üretim alanı (23.355 ha) ve üretim miktarı (38.833 ton) açısından dikkati çekmektedir. Aydın ve Manisa da dikkat çekici iller durumundadır. Bunların dışında Ege bölgesi'ndeki diğer illerde ülkemizdeki önemli üreticiler arasında yer alır (Tablo 4, Şekil 2).

Şekil 2. Çiftçi Sayısı, Alan ve Üretim Değerlerinin İllere Dağılışı.

Diğer bölgelerden Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Şanlıurfa belirginleşmektedir. Bu ilimiz 2008 yılında 53 üreticiyle 97.703,17 ton üretim gerçekleştirmiştir. Kuşkusuz ki GAP'a

bağlı olarak sulamalı tarımın yaygınlaşmasının bu duruma etkisi yadsınmaz. Bu ilimiz aynı zamanda önemli bir organik pamuk üreticisidir. Akdeniz Bölgesi'nde Mersin, Adana ve Antalya, Marmara Bölgesi'nde Bursa, Karadeniz Bölgesi'nde Kastamonu, Samsun, Gümüşhane öne çıkan illerdir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum ve Malatya'da önemli organik bitkisel üretim yapılmaktadır. İç Anadolu Bölgesi'nde Niğde, Ankara ve Çankırı dikkat çeken iller durumundadır.

Tablo 4. Çiftçi Sayısı, Alan ve Üretim Miktarlarının İllere Göre Dağılışı (2008).

İl	Çiftçi Sayısı	Alan (ha)	Üretim (Ton)	İl	Çiftçi Sayısı	Alan (ha)	Üretim (Ton)
Adana	49	3.166,18	7.952,67	Kocaeli	2	5,54	88,31
Adıyaman	29	1.398,17	6.724,78	Konya	493	1.291,77	15.603,41
Afyon	254	401,67	4.035,54	Kütahya	125	141,55	3.495,20
Ağrı	147	5.176,37	8.882,91	Malatya	262	4.627,38	14.641,22
Amasya	13	10,46	173,18	Manisa	869	3.713,87	25.442,51
Ankara	17	308,70	3.546,62	Mardin	19	1.384,14	7.248,65
Antalya	85	5.905,16	5.780,06	Muğla	291	5.782,05	1.613,40
Artvin	129	506,76	387,27	Muş	80	1.239,85	2.094,25
Aydın	897	7.509,45	23.530,74	Nevşehir	3	21,14	80,99
Balıkesir	27	166,22	800,02	Niğde	56	358,45	16.206,10
Bilecik	23	17,70	265,33	Ordu	270	1.637,93	3.942,28
Bingöl	27	298,58	388,20	Rize	62	43,88	184,07
Bitlis	1	2508,0	100,00	Sakarya	118	579,33	1.370,95
Bolu	9	21,74	483,15	Samsun	115	4.532,92	4.370,23
Burdur	133	549,71	1.363,38	Siirt	-	-	-
Bursa	387	1.204,50	14.974,10	Sinop	9	6,66	66,90
Çanakkale	337	1.924,26	6.676,32	Sivas	31	384,09	621,68
Çankırı	238	107,65	3.381,02	Şanlıurfa	53	23.597,40	97.703,17
Çorum	-	-	-	Tekirdağ	1	23,38	150,00
Denizli	71	307,82	840,05	Tokat	3	2.461,70	108,54
Diyarbakır	-	-	-	Trabzon	138	811,69	1.586,51
Edirne	-	-	-	Tunceli	-	-	-
Elazığ	-	-	-	Uşak	-	-	-
Erzincan	176	1.965,79	4.226,70	Van	-	-	-
Erzurum	507	5.520,81	21.031,99	Yozgat	1	70,00	-
Eskişehir	11	202,35	629,66	Zonguldak	73	277,52	754,91
Gaziantep	51	1.019,69	5.122,22	Aksaray	-	-	-
Giresun	24	119,53	433,70	Bayburt	25	360,16	2.292,27
Gümüşhane	99	801,11	10.920,70	Karaman	41	836,69	1.116,20
Hakkari	-	-	-	Kırıkkale	2	50,94	29,54
Hatay	6	122,65	1.249,80	Batman	1	374,33	1336,0
Isparta	211	1.652,60	4.111,36	Şırnak	-	-	-
Mersin	327	14.518,93	9.060,20	Bartın	1	600,0	3,20
İstanbul	8	58,99	746,78	Ardahan	-	-	-
İzmir	1.156	23.355,84	38.833,81	İğdir	2	1.990,86	5.353,65
K.Maraş	6	363,14	5.775,67	Yalova	4	7,14	108,69
Kars	95	1.742,80	8.727,84	Karabük	-	-	-
Kastamonu	540	731,19	4.202,70	Kilis	-	-	-
Kayseri	25	126,46	590,23	Osmaniye	-	-	-
Kırklareli	2	202,85	28,50	Düzce	117	546,14	1.790,08
Kırşehir	-	-	-	Toplam	9.384	141.752,3	415.380,1

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Ülkemizde 2008 yılı istatistiklerine göre hiç organik bitkisel üretim yapmayan iller de mevcuttur. Bunlar Çorum, Diyarbakır, Edirne, Elazığ, Hakkâri, Kırşehir, Siirt, Tunceli, Uşak, Van, Aksaray, Şırnak, Ardahan, Karabük, Kilis ve Osmaniye olmak üzere sayıları 16'dır. Aynı yılın değerlerine göre Yozgat'ta bir çiftçi 70 ha alanı kullanmasına rağmen ürün alamamıştır. Şüphesiz 16 ilde organik bitkisel üretim yapılmamış olması olumsuz bir durumdur. Ancak, değerlerde yıldan yıla önemli değişiklikler gerçekleşebilmektedir.

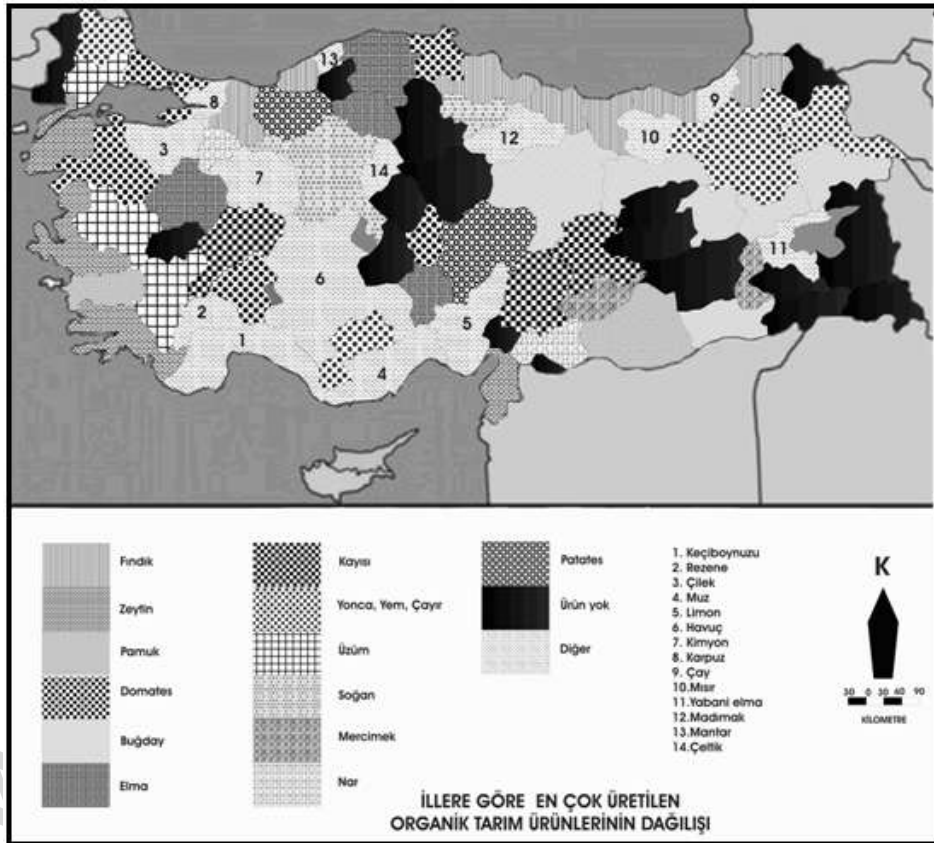
Türkiye'de organik tarımla ilgili faaliyet gösteren şirket sayısı Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı verilerine göre 2008 yılı itibariyle 567'dir. Bunların içerisinde yabancı firmalar da yer almaktadır. Şirketlerin 397'si 11 ile dağılmış durumdadır. Gerçekten de İzmir(133), İstanbul(88), Aydın(24), Malatya(23), Ankara(22), Mersin(21), Antalya(21), Manisa(20), Bursa(19), Adana(17) ve Gaziantep(19) ülkemizdeki organik tarım şirketlerinin %70'ine ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar arasında İzmir ili ve Ege Bölgesi'nin ağırlığı dikkat çekmektedir. Üretim rakamları, tarım alanı ve çiftçi sayıları; İzmir ili ve Ege Bölgesi'nin belirgin olarak öne çıktığını doğrulamaktadır.

Organik tarım ülkemizde büyük oranda iklim özellikleri ve yıllık hava durumuna sıkı şekilde bağlıdır. Yetiştirilen ürünlerin önemli kısmı yem bitkileri, buğday, arpa gibi ülkemizde doğal çevre şartlarına bağlı olarak yetiştirilen ürünlerdir. Çiftçilerimizin büyük çoğunluğu tarım konusunda yeterli bilgi ve eğitime sahip değildir. Bu ve benzeri durumlar organik bitkisel üretimin yaygınlaşmasını zorlaştırıcı faktörlerdir.

Ülkemizde organik bitkisel üretimin ürün desenine bakıldığında büyük bir çeşitlilik göze çarpmaktadır. 2008 yılı itibariyle Türkiye'de 247 çeşit ürünün organik yetiştiriciliği ve toplayıcılığı yapılmaktadır. İllerin en çok yetiştirdiği ürünler bağlamında bakıldığında belli ürünlerin bölgesel bir yayılımı içerisinde olduğu gözlenmektedir. Doğu Karadeniz Bölümünde fındık ezici bir çoğunlukla birinci ürün durumundayken, Kıyı Ege'de zeytin öne çıkmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinde yem bitkileri, yonca ve çayır belirginleşmektedir. Bunların dışında üzüm, pamuk, domates, buğday, elma, kayısı, soğan, mercimek, nar ve patates birden çok ilde birinci ürün durumundadır. Ayrıca keçiboynuzu, rezene, mısır, çilek, muz, limon, havuç, kimyon, karpuz, çay, yabani elma, madımak, mantar ve çeltik birer ilimizde birinci ürün olurken, Yozgat'la birlikte 17 ilde ise ürün yetiştirilmemektedir (Şekil 3). Şüphesiz illere göre hâkim ürünler yıldan yıla piyasa talepleri, çiftçi tercihleri, üretim yılının doğal gerçeklikleri ve verim durumuna bağlı olarak değişebilmektedir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, 2008 yılı illere göre organik tarımsal üretim istatistiklerinden çıkarabildiğimiz kadarıyla ülkemizde en çok yetiştirilen organik ziraat ürünü

pamuktur (68.310,7 ton). İkinci sırada 48.558,14 ton üretimle buğday gelmektedir. Üçüncü sıradaki ürün 32.134,15 tonluk üretimle elmadır. Üzüm, zeytin ve mısır 20.000-30.000 ton grubunda yetişen üçüncü, dördüncü ve beşinci sıradaki ürünlerdir. Domates, yonca, kayısı, fındık ve mercimek 10.000-20.000 ton arasında üretim payına sahiptir. Çayır, incir, nar, yem bitkileri, arpa, fiğ, vişne, nohut, soğan, havuç, patates, korunga ve kiraz 2.000-10.000 ton arasında organik üretim yapılan ürünler durumundadır. Bu durumda 2.000 tondan fazla üretilen ürün çeşidi 24 olarak çıkmaktadır. Hesaplamalarımıza göre 247 ürün çeşidi içerisinde (toplam üretim 415.380,09 ton) en çok üretilen 24 ürünün (351.645,42 ton) oranı %84,7 olarak çıkmaktadır. Bu hesaplamalar her il için ayrı verilen üretim değerlerinin toplanmasıyla elde edilmiştir. Bu bağlamda belirtilen 24 çeşit ürünün Türkiye üretiminde çok yüksek oranda bir egemenliğin bulunduğu bilgisinin doğruyu yansıtacağı düşünülmektedir.

Şekil 3. İllere Göre En Çok Üretilen Tarım Ürünlerinin Dağılışı Haritası.

Ülkemizde organik tarım faaliyetleri çoğunlukla büyük işletmelerde sürdürülmektedir. Ancak, girişimci ve araştırmacı ruha sahip küçük çiftçiler de birçok zorluğa rağmen organik tarım ürünleri üretmektedir. Bu işletmelerden birisi Tokat'ın Niksar ilçesi Sulugöl köyündeki çiftçi Nursel ve Davut Koçer'e ait "Küçükağa Çiftliği"dir. Ormana sınır yaklaşık 20 da tapulu arazi üzerine kurulmuş bulunan çiftlikte bir de küçük heyelan yarası gölü bulunmaktadır. Üç

katlı evlerinin üçüncü katını misafirlerine açarak organik üretime dayalı kırsal turizm faaliyetleri de sürdüren bu işletmede organik meyve ve sebze üretilmektedir.

Çiftlikte 100 ağaç ceviz, 30 ağaç kiraz ve çok sayıda başka meyve ağaçlarından ürün alınmaktadır (Foto 1). 2009 yılı itibariyle 500 kg ceviz ve 200-250 kg kiraz pazarlanmıştır. Domates, biber, soğan yoğunlukla üretilen sebzelerdir. 2009'de 1,5 ton domates ve 250-300 kg biber üretilmiştir. Organik olarak beslenen 4 ineekten elde edilen süt ürünleri konuklar ve ailenin ihtiyaçları için kullanılmaktadır. Ürünler İstanbul ve Ankara'daki organik pazarlara gönderilmektedir.

İşletme 12 yatak kapasitesine sahiptir ve henüz tam anlamıyla tamamlanmamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri bu tür işletmelerin desteklenmiyor oluşudur. 2008'de 7 ve 2009'da 5 turist tesiste ağırlanmıştır. İşletmeye ABD, Almanya, İngiltere, Hollanda, Japonya ve Singapur gibi farklı ülkelerden turist gelmiştir.

Foto 1. Küçükkağa Çiftliği'nde (Niksar) Meyve Bahçesi ve Otlayan Büyükbaş Hayvanlar.

Organik Hayvancılık ve Arıcılık

Bilindiği gibi evcil hayvanların bakım, besleme, üretim ve yetiştirilme esaslarına bir bütün olarak hayvancılık denilmektedir. Tarım faaliyetleri, bitkisel üretim yanında hayvansal üretimi de kapsamaktadır (Doğanay, 2007: 335). Tıpkı bitkisel üretimde olduğu gibi, Dünya nüfus artışı ve buna bağlı olarak artan gıda ihtiyacı hayvansal ürünlere olan talebi de arttırmıştır. Böylece hayvansal üretim de konvansiyonel hayvancılık denilen yoğun üretim şeklinde yapılmaya başlanmıştır. Bu tarz üretimde çevre dengesi ve ürün kalitesinde sağlık ölçütleri göz ardı edilmektedir (Karlı, 2006: 120). Konvansiyonel hayvancılıktaki yaygınlaşan

hastalıklar ve yoğunlaşan ilaç kullanımı, hayvan yemi üretiminde gerçekleşen gübre ve ilaç kullanımının yol açtığı birikim, genetik uygulamaların yol açtığı riskler, “deli dana” gibi çeşitli hastalıkların ortaya çıkması hayvan, insan sağlığı ve doğal çevre açısından önemli kaygılar oluşturmuştur (Şayan-Polat, 2002: 239). Bu nedenle organik hayvancılık faaliyetleri de araştırılmaya ve uygulanmaya başlamıştır.

Türkiye’de organik hayvancılık faaliyetlerine dair ulaşılan en eski istatistikler 2002 yılına aittir. 2008’e kadar ülkemizdeki üretici ve hayvan sayısında bir artış söz konusudur. Ancak büyük bir hayvancılık potansiyeline sahip olan ülkemizde bu artışın yeterli olmadığı düşünülmektedir. Buna bağlı olarak organik hayvancılığın bitkisel üretim kadar gelişmediği söylenebilir. Ülkemizdeki gelir düzeyinin düşüklüğü nedeniyle daha ucuz gıdalar üretme zorunluluğu, teknolojik üretimi cazip kılmaktadır. Bu da organik hayvansal üretimin fazla ilgi çekmediği anlamını taşımaktadır. Ayrıca, organik bal dışında ihraç ettiğimiz hayvansal ürün bulunmamaktadır (Ak-Kantar, 2007).

Organik hayvancılık yapan üretici sayısı 2002’de 9 iken 2008’de 29’a yükselmiştir. Ancak, gerçek şudur ki 2008 yılı itibariyle ülkemizde organik hayvancılık yapan girişimci sayısı yalnızca 29 kişidir. Bu kişilerin 18’i büyükbaş hayvancılık, 5’i küçükbaş hayvancılık ve 6 tanesi tavukçuluk yapmaktadır. Hayvan sayısındaki artışlar daha belirgin görünmektedir. 2002’de 47 baş olan organik büyükbaş hayvan varlığı 4.326’ya yükselmiştir. 105 olan küçükbaş hayvan varlığı %11.500 artışla 12.180’e yükselmiştir. Organik kümes hayvanı varlığı ise 250 den 22.428’e yükselerek %8.871,2 oranında bir artış göstermiştir (Tablo 5).

Tablo 5. Türkiye’de Organik Hayvancılık Değerlerinin Yıllara Göre Değişimi

Yıl	Büyükbaş Hayvancılık		Küçükbaş Hayvancılık		Kümes Hayvancılığı	
	Çiftçi Sayısı	Hayvan Sayısı	Çiftçi Sayısı	Hayvan Sayısı	Çiftçi Sayısı	Hayvan Sayısı
2002	4	47	4	105	1	250
2003	6	18	8	174	6	345
2004	2	602	4	19330	1	250
2005	1	725	2	10056	1	890
2006	3	1238	2	10469	1	2700
2007	6	3842	3	16603	7	21747
2008	18	4326	5	12180	6	22428

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Organik hayvansal ürünler üretimi verilerine bakıldığında 2008 yılı itibariyle 554,42 ton et, 8.711 ton süt ve 4.424.000 bin adet yumurta üretildiği görülmektedir. Süt üretiminin

çok büyük bölümü 7.500 ton kapasiteli Avrupa'nın en büyük organik hayvancılık işletmesi olan Doğan Holding Kelkit Organik Süt Sığırcılığı İşletmesi tarafından sağlanmaktadır. Organik hayvancılıkta daha çok büyük ticari yatırımlar söz konusudur. Büyükbaş hayvancılık yatırımları Aydın, Çanakkale, Erzurum, Gümüşhane ve Karaman'da süt üretmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Yine Gümüşhane'de ve Samsun'da et üretimi gerçekleştirilmektedir. Küçükbaş hayvancılık Çanakkale, Iğdır, Kırklareli ve Samsun illerinde toplanmış görünmektedir. Tavukçuluk yumurta üretimi amacıyla Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Elazığ, Kırklareli ve Samsun illerinde yapılmaktadır.

Bal ve balmumu üretme temelli hayvancılık etkinlik alanına arıcılık denmektedir. Oldukça ekonomik bir tarımsal etkinlik olan arıcılık az emek ve sermaye ile yapılabilmektedir. İklim, bitki örtüsü zenginliği ve çeşitliliği, bakı gibi faktörler bu faaliyet için uygun ortamları belirler (Doğanay, 2007: 373-374). Uygun iklim koşullarına ve çeşitliliğine, zengin ve çeşitli bir floraya, her türlü jeomorfolojik görünüme, farklı yükseklik katmanlarına sahip ülkemiz ideal bir arıcılık alanıdır. Zaten hali hazırda normal arıcılık faaliyetleri yoğun bir şekilde sürdürülmektedir. Organik arıcılığın ortaya çıkmasının temel gerekçeleri de organik bitkisel üretim ve organik hayvancılıkla aynıdır. Ancak bu faaliyette kirlenen çevrenin arılara ve ürünlere olumsuz etkilerini engellemek, böylece arı nüfusu ve insan sağlığını korumak amacı belirgindir. Ülkemizde hayvancılıkta organik üretim arıcılıkla başlamıştır (Saner-Engindeniz, 2001: 130)

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı kayıtlarına göre 2002 yılında Türkiye'de 2000 organik kovan bulunuyordu. Arıcı sayısı ve üretim miktarlarına ilişkin 2002 ve 2003 verileri mevcut değildir. 2004'ten itibaren tam olarak ulaşılabilen verilere göre 2004-2008 döneminde ülkemizde organik arıcılık belirgin bir azalma eğilimindedir. Ayrıca her yıl değerler arasında bariz farklılıklar ortaya çıkmaktadır. 2004 yılı itibarıyla 159 olan organik arıcı sayısı 2008'de % -41,5 oranında azalarak 93'e inmiştir. Kovan sayısı ilk istatistiklerin bulunduğu 2002'de 2.000 iken, 2008'de %460,4'lük bir artışla 11.207'ye yükselmiştir. Ancak, 2003 değeri bundan oldukça yüksekti. 2003 yılında organik kovan sayısı 2.000'den 37.653'e yükselerek %1.782,7 oranında artmıştı. Bu yıldan sonra genel olarak kovan sayısında sürekli bir azalma başlamıştır. 2008 yılında kovan sayısı 11.207'ye kadar inmiştir. Bal üretimi de belirgin bir azalma göstermiştir. 2004 yılında 937,26 ton bal üretilmişken, 2008'de sadece 181,21 ton üretim yapılmıştır (Tablo 6).

Tablo 6. Organik Arıcılık Değerlerinin Yıllara Bağlı Değişimi.

Yıl	Arıcı Sayısı	Kovan Sayısı	Üretim (Ton)
2002	-	2.000	-
2003	-	37.653	-
2004	159	27.839	937,26
2005	127	24.475	572,71
2006	122	26.596	640,32
2007	149	23.308	497,38
2008	93	11.207	181,21

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Organik arıcılıktaki bu olumsuz durumun birçok nedeni olabilir. Bunlardan birisi hava şartlarının gidişatıdır. Arıcılık faaliyetleri, belirgin şekilde hava durumuna bağlıdır. Hava şartlarının uygun olmaması halinde tüm arıcılar önemli zararlara uğrayabilmektedir. Ayrıca arının çok narin bir hayvan oluşu ve organik arıcılıkta alışıldık mücadele ve koruma maddelerinin kullanılmaması azalmanın nedenlerinden birisi olmaktadır. Organik arıcılığın yeterince kârlı bulunmamış olma ihtimali de yüksektir.

Ülkemizdeki arı varlığı 2008 yılı itibariyle 4.750.998 fenni ve 135.318 eski kovan olmak üzere 4.886 316'dır. Aynı yıl 81.364 ton bal ve 4.539 ton balmumu üretilmiştir. Buna göre ülkemizdeki organik kovan sayısı toplam kovan sayısının sadece %02'sini, organik bal üretimi ise Türkiye bal üretiminin yine %02'sini karşılamaktadır. Organik balmumu üretimi ise dikkate alınmayacak kadar düşüktür.

Organik Ürün İhracatı ve İthalatı

Daha önce de belirtildiği gibi konvansiyonel tarımın insan ve çevre sağlığı üzerine etkilerine karşı ilk bilinçlenme ve buna bağlı olarak organik tarımın yapılması ve ticari değer kazanması gelişmiş ülkelerde başlamıştır. Türkiye'de de son yıllarda organik ürünlere duyulan talep artmış ve artmaya devam etmektedir. Bu bağlamda dünyadaki organik ürün pazarı gittikçe genişlemekte ve pazarın büyük çoğunluğunu Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleri oluşturmaktadır.

Türkiye'nin organik ürünler ihracatına yönelik ilk veriler 1998 yılına aittir. Bu yıl 8 616,7 ton olan ihracat, 1999'da 12.049,9 ton, 2000'de 13.128,9 ton, 2001'de 17.556,3 ton, 2002'de 19.182,9 ton ve 2003'te 21.083,4 ton olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde organik ürünler ihracatından elde edilen gelir de sürekli artmıştır. 1998'de 19,37 milyon dolar olan ihracat değeri %90,7 oranında artarak 2003'te 36,9 milyon dolara yükselmiştir. 2003 yılı organik ürünler ihracatı açısından adeta bir dönüm noktası oluşturmuştur. Bu yıla kadar sürekli artan ihracat miktarı ve gelirleri 2004 ve 2005'te keskin bir düşüş yaşamıştır. 2005'ten

günümüze kadar dalgalı bir seyir izlemektedir. Gerçekten de 2004'te ihracat miktarı % -23,7 artış oranıyla 16.093,2 ton ve gelir %-10,4 oranıyla 33,07 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2005'te ise ihracat miktarı 9.319 tona (% -42,1) ve gelir 26,23 milyon dolara (% -20,7) gerilemiş, 2004-2005 döneminde ihraç miktar ve gelirindeki toplam gerileme oranı sırasıyla % -55 ve % -29 olarak gerçekleşmiştir.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın verileri yüksek gösterme eğiliminde olduğu, bu verilerin Ege İhracatçılar Birliği verileriyle uyuşmadığı ve aslında ihracatta bu dönemde bir azalma olmadığı iddia edilmektedir (Hıggıston-Erkut, 2006: 6). 2006 yılı üretim miktarında küçük bir yükselme (%11,3) yaşanmıştır. 2007'de ihracat miktarı % -9,9 azalmakla beraber, ihracat gelirleri %4'lük bir artış göstermiştir. Bu gelir artışı piyasa şartlarından ve ihraç edilen organik ürünlerin çeşitlerinden kaynaklanmaktadır. 2008 yılı değerleri ise hem miktar (8.628,8 ton, % -7,7), hem de gelir (27,26 milyon dolar, % -7,1) açısından gerileme göstermiştir (Tablo 7). Şüphesiz ki bu azalma dünya genelinde yaşanan ekonomik kriz ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 7. Organik Ürün İhracat Miktar ve Değerlerinin Yıllara Bağlı Değişimi.

Yıl	Miktar (ton)	Değeri (\$)
1998	8.616,7	19.370.599
1999	12.049,9	24.563.892
2000	13.128,9	22.756.297
2001	17.556,3	27.242.407
2002	19.182,9	30.877.140
2003	21.083,4	36.932.995
2004	16.093,2	33.076.319
2005	9.319,3	26.230.259
2006	10.374,5	28.236.617
2007	9.346,7	29.359.321
2008	8.628,8	27.260.481

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

İhraç edilen organik ürün çeşidi çok fazla olmakla ve yıldan yıla değişmekle beraber belli başlı ürünlerimiz ihracatta önemli kalemlerimizi meydana getirmektedir. Bunlardan Kuru incir, fındık, kuru kayısı, dondurulmuş meyveler, pamuklu mamul maddeler, meyve suları, kuru üzüm miktar ve gelir olarak organik ürün ihracatımızın çok büyük bir kısmını karşılamaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. İhraç Edilen Önemli Organik Tarım Ürünleri (2008).

İhraç Edilen Ürünler				
Ürünler ve Mamulati	Miktar (ton)	%	Değeri (\$)	%
Kuru İncir	960,4	11,1	5.870.019	21,5
Fındık	665,1	7,7	5.674.993	20,8
Kuru Kayısı	1.031,5	12,0	4.482.524	16,4
Dond. Meyve	872,0	10,1	2.094.480	7,7
Pamuklu Ür.	582,0	6,7	1.469.373	5,4
Meyve Suları	214,4	2,5	1.338.922	4,9
Kuru Üzüm	554,0	6,4	1.233.527	4,5
Diğerleri	3.749,4	43,5	5.096.643	18,8
Toplam	8.628,8	100	27.260.481	100

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Bu ürünlerin zaten ülkemizin genel tarım ürünleri ihracatında da önemli yer tutması, ülkemizin önemli bir üretici olması ve dünyada tanınması, organik ürün olarak da talep görmelerine neden olmaktadır. 2008'de Türkiye 8.628,8 ton organik tarımsal ürün ve bunlardan elde edilen mamul madde ihraç etmiş ve 27,2 milyon dolar gelir elde etmiştir. Şüphesiz ki bu rakamlar ülkemizin genel tarım ürünü ihracatının içerisinde çok küçük bir yer işgal etmektedir.

Türkiye dünya üzerinde 33 farklı ülkeye organik ürün pazarlamaktadır. Bunların büyük çoğunluğu Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkeleridir. Ülkemizin organik ürün ihracatında en önemli müşterisi Almanya'dır. Genel ihracatımız içerisinde de önemli yer işgal eden bu ülkeye 2008'de 11,86 milyon dolar karşılığında 2.275,9 ton ürün gönderilmiştir. Bu ülkenin organik ürün ihracatımızdaki payı gelirler açısından %43,5 olarak hesaplanmıştır. Birleşik Krallık(%6,5), ABD(%6,3), İtalya(%5,8), İsviçre(%4,4), İsveç(%1,5) ve Avusturya(%1,4) diğer önemli ihraç pazarlarını meydana getirir. Bu yedi ülke toplam organik ürün ihracat gelirlerinin %69,4'ünü karşılamaktadır(Tablo 9).

Tablo 9. Organik Tarım Ürünlerinin İhraç Edildiği Ülkeler (2008).

İhracat Yapılan Ülkeler				
Ülke	Miktar (ton)	%	Değeri (\$)	%
Almanya	2.275,9	26,4	11.868.466	43,5
B. Krallık	503,7	5,8	1.778.686	6,5
ABD	375,0	4,3	1.705.097	6,3
İtalya	497,4	5,8	1.583.918	5,8
İsviçre	207,0	2,4	1.190.101	4,4
İsveç	75,2	0,9	411.499	1,5
Avusturya	180,9	2,1	370.241	1,4
Diğerleri	4.513,7	52,3	8.352.473	30,6
Toplam	8.628,8	100	27.260.481	100

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Türkiye çok çeşitli organik tarım ürünü ve bunların mamullerini 33 ülkeye ihraç etmekle beraber oldukça önemli bir organik ürün ithalatçısıdır. 2008 yılı itibariyle 8.628,8 ton ihracat yapıp 27,26 milyon dolar gelir elde edilirken aynı yıl 33.219,7 ton ithalat gerçekleştirmiştir. Böylece organik ürün ithalatımız ihracatımızın kabaca 4 katına ulaşmaktadır.

İthal ettiğimiz ürünler ayçiçeğinden rokfor peynirine, zencefilli kurabiyeye kadar çeşitlenmektedir. Ancak bunlar içerisinde buğday (16.209.638 kg), yulaf (6.505.771 kg), ayçiçeği (4.258.310 kg), çavdar (4.374.252 kg), kuru fasulye (540.500 kg) en çok ithal edilen ürünler olarak dikkat çekmektedir (Tablo 10). Ürünlerin ithal maliyetleri elde edilememiştir. Bu ürünlerin önemli bir miktarının sanayi hammadde olarak ithal edildiği öngörülebilir. Ancak, Türkiye gibi bir tarım ülkesinde ihracatın dört katını bulan bir organik tarım ithalatının gerçekleşmesi, ne kadar iyimser bakarsak bakalım üzerinde düşünülmesi gereken bir durumdur. Ayrıca dünya genelinde organik üretim artmakla beraber talepteki büyüme daha fazladır. Böylece kısa vadede yetersiz üretimin bir sorun olacağı, gelişmekte olan ülkelerin bunu bir fırsat olarak değerlendirmesi gerektiği düşünülmektedir (Gündüz-Koç, 2001: 31).

Tablo 10. Organik Ürün İthalat Verileri.

Ürün Adı	Miktarı(Kg)	İthal Edilen Ülke
Ayçiçeği	4.258.310,0	Rusya
Ayçiçeği Yağı	14.088,8	Almanya
Bebek Maması	33.487,2	İspanya
Buğday	16.174.488,0	Kazakistan
Ceviz (İç)	45.280,0	Kırgızistan
Çavdar	4.374.251,0	Rusya
Fasulye (Kuru)	23.000,0	Kırgızistan
Fasulye (Kuru)	517.500,0	Etiyopya
Bitki Çayı (Muhtelif)	293,6	A.B.D.
Pamuk (Balya)	92.449,0	Kırgızistan
Susam	508.860,0	Etiyopya
Yulaf	6.505.771,0	Rusya
Buğday Çimi Tozu	156,3	Avustralya
Hurma	1.500,0	Suudi Arabistan
Buğday	35.150,0	Suriye
Buğday Kırığı	111.750,0	Suriye
Bulgur	18.167,0	Suriye
Mercimek	9.540,0	Suriye
Mercimek Unu	47.650,0	Suriye
Mısır	371.415,0	Rusya
Müsli-Crunch	11.641,5	İsviçre
Müsli-Original	8.505,0	İsviçre
Nohut	49.812,0	Suriye
Portakal&Mürver Çiçeği Marmelatı	856,8	İsveç
Çilek Reçeli	3.062,4	İsveç
Peynir(Rokfor)	693,0	İsveç
Kurabiye(Zencefilli)	1.984,5	İsveç
Toplam	33.219.665,1	

Kaynak: <http://www.tarim.gov.tr>

Sonuç ve Öneriler

Tarihi dönemlerden bu yana ülkemiz toprakları tarım faaliyetlerine ev sahipliği yapmıştır. Hatta bu topraklar dünyadaki ilk tarım alanlarını da kısmen kapsamaktadır. 1980’li yıllara kadar ülkemiz ekonomisindeki en önemli kalemi tarım ürünleri meydana getirmekteydi. Oransal olarak ülke ekonomisindeki ağırlığı azalmış olsa bile tarım günümüzde de insan faaliyetleri içindeki ağırlığını sürdürmektedir. Bugün şehirlerde yaşayan nüfusun önemli bir kısmı ya kırsal alandaki topraklarını işlemeye devam etmekte ya da tüketim malzemeleri açısından köylerine bağımlılıklarını sürdürmektedir. Her yıl yaz ve sonbahar aylarında (özellikle Ağustos ve Eylül) Anadolu şehirlerinin ve kasabalarının otogarlarında, tren garlarında büyük kentlere gönderilmek ya da götürülmek üzere yığılmış

çeşitli tarım ürünleri ile dolu koli ve çuvalların yoğunlaşması bu durumu açıkça göstermektedir.

Türkiye coğrafi şartlar açısından tarım faaliyetlerine ideal ortamlar sunmaktadır. Çok farklı iklim şartlarının bir arada yaşanabiliyor olması, yer şekillerinin kısa mesafede ortaya çıkardığı farklı ekosistemler beraberinde hem doğal hem de kültürel bir çeşitlilik doğurmuştur. Tarım faaliyetleri yıl içerisinde dağılmış ve yıl boyunca tarımsal üretime imkân sağlamıştır (Göney, 1987: 124).

Genel tarımsal faaliyetlere yönelik olanaklar organik tarım için de söz konusudur. Ülkemiz organik üretim ve toplayıcılık açısından elverişli şartlara sahiptir. Ancak bu olumlu şartların yeterince değerlendirildiği söylenemez. Ülkemizin üretim ve ihracat değerleri diğer önemli üretici ülkelerle karşılaştırıldığında düşük kalmaktadır.

Ülkemizde organik üretim 1980'li yıllarda Avrupalı firmaların talebiyle başlamış ve genel olarak günümüze kadar sürekli artmıştır. Ege Bölgesi, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri organik tarımsal faaliyetler açısından öne çıkan bölgelerdir. İzmir ilimiz istatistikler açısından ülkemizin organik tarım üssü olarak belirginleşmektedir. 2008 yılı itibariyle 9.384 çiftçi, 141.752,3 ha alanda 415.389,1 ton üretim gerçekleştirmiştir.

Ülke genelinde illerin en çok yetiştirdikleri ürün açısından bakıldığında konvansiyonel olarak da yoğun bir şekilde yetiştirilen karakteristik ürünler öne çıkmaktadır. Doğu Karadeniz'de fındık, Ege'de zeytin ve üzüm belirgin ürünlerdir. Bunun dışında birçok ürün ilden ile değişerek birinci ürün olarak yetiştirilmektedir. Miktar olarak ülkemizde en çok yetiştirilen organik ürün pamuktur. Buğday ve elma ikinci ve üçüncü sıradaki ürünlerdir.

Yine 2008 yılında organik hayvancılık yapan 29 üretici, 4.326 büyükbaş, 12.180 küçükbaş ve 22.428 kümes hayvanı ile 554,42 ton et, 8.711 ton süt, 4,4 milyon yumurta üretimi gerçekleşmiştir. Aynı yıl 93 arıcı, 11.207 kovanda 181,21 ton organik bal üretimi elde edilmiştir.

Ülkemizde organik tarım çoğunlukla ihracata yönelik olarak sürdürülmektedir ve iç pazar talebi düşüktür. 2008 yılında 8.628,8 ton ürün 27,26 milyon dolar karşılığında yurt dışına pazarlanmıştır. İhracatımızın %43,5'i Almanya'ya gerçekleşmiştir. Aynı yıl 33.219,7 ton organik ürün ithalatı gerçekleşmiştir.

Çok yüksek potansiyele sahip olan ülkemizdeki organik ürün ihraç ve ithal dengesine bakıldığında bile organik tarım açısından sorunların yaşandığı öngörülebilir. Dünya'daki

organik tarım pazarının genişlemesi ve en önemli pazarlardan birisi durumundaki Avrupa'ya yakınlığına ve köklü bir ticari ilişkisi olmasına rağmen ülkemizdeki organik üretime ayrılan alan ve üretim miktarı oldukça düşüktür. Özellikle geniş işlenmemiş topraklara sahip Doğu ve İç Anadolu Bölgelerimizin, Kelkit Çayı vadisi gibi kirlenmemiş akarsu boylarının yeterince değerlendirilemediği görülmektedir.

Organik tarım faaliyetlerinin yetkili şirketler üzerinden anlaşmalı çiftçilik yöntemiyle sürdürüldüğü dikkate alınır, bu işle uğraşan yatırımcı sayısı düşüktür. Ayrıca kontrol ve sertifikasyon maliyetleri yüksektir. Çiftçilikle uğraşan kırsal nüfusun organik tarımla ilgili bilgisi yeterli değildir. Aslında bu durum genel olarak kırsal nüfusun eğitim sorunlarının bir yansımasıdır. Ülkemizde sayıları 16'yı bulan illerde hiç organik üretimin gerçekleşmemesi düşündürücü bir durumdur.

Organik ürün pazarlaması konusunda çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Çiftçiler satışı garantili olan ürünleri yetiştirmeye eğilimlidir. Anlaşmalı çiftçilik yaygın olsa bile fiyatlandırma ve ürün bedelini tahsilde güçlükler yaşanmaktadır. İç pazar olanakları yeterince gelişmediği için pazarlama sorunları yaşanmaktadır. Organik ürün satan market ağları henüz ülkemizde yaygınlaşmamıştır. Var olan pazarlarda çiftliklerin ürünlerini pazarlayanlar yüksek kâr payı ile çalışmakta ve çiftçinin geliri azalmaktadır.

Gerek üreticiler gerekse tüketiciler organik ürünler konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Ayrıca organik tarıma verilen destekler yetersiz görünmektedir. Sektördeki kamu ve özel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri arasında koordinasyon oluşturulmalı, araştırmalar paylaşılmalıdır. Çiftçiye yol gösteren ücretsiz projeler hazırlayan ve danışmanlık yapan birimler oluşturulmalıdır.

Organik tarımda zararlılarla mücadeleye yönelik girdilerin ülkemizde üretilmemesi maliyeti yükseltici bir rol oynamaktadır. Organik ürünler işlenmesine yönelik sanayi altyapısı yetersiz görünmektedir. Oysa işlenmiş ürünler hem ihraç edilen ürün portföyünü genişletecek, hem de ürünlerin elde kalmasını engelleyecek çözümlerden birisidir.

Bütün bunlara bağlı olarak ülkemizde organik tarıma verilen destekler arttırılmalıdır. Çok yönlü tanıtım ve eğitim faaliyetleri ile üretici ve tüketici bilinçlendirilmelidir. Organik ürün satışları ülke geneline yaygınlaştırılmalıdır. Böylece hem üretim artarken hem de iç pazar genişletilmiş olacaktır.

Organik tarıma yönelik ar-ge faaliyetleri ve yatırımcılar teşvik edilmeli, yerli üretim arttırılarak girdi maliyetleri düşürülmeli ve subvanseler edilmelidir. İhracat olanakları

genişletilmeli ve pazar büyütülmelidir. Özellikle Avrupa ülkelerine ihracat bugün Almanya'ya gerçekleştirilen düzeye getirilmelidir. ABD, Kanada, Japonya, Güney Kore gibi sanayileşmiş ülkeler ile körfez ülkeleri gibi zengin ülkelere ihracat arttırılmalı ve bunun için gerekirse destek politikaları uygulanmalıdır.

Organik tarım uygulamaları için büyük arazi parsellerine ihtiyaç bulunmaktadır. Oysa ülkemizdeki tarımsal işletmelerin çoğunluğu dağınık ve küçük parseller üzerine yayılmıştır. Arazi toplulaştırma faaliyetleri ve toprak reformuna ağırlık verilmelidir.

Organik tarım işletmelerine dayalı kırsal turizm, agro turizm, biyo-eğitim projeleri yaygınlaşmalı, sürdürülebilir kırsal kalkınmada organik tarım önemli bir seçenek olarak düşünülmelidir. "Küçükağa Çiftliği" örneğinde olduğu gibi küçük çabalarla bile bu işin gerçekleştirilebilmesi mümkündür.

Kaynakça

- Ak, İ. -Kantar, F., 2007, "Türkiye'de Ekolojik Hayvancılık Potansiyeli ve Geleceği", I. Organik Tarım Sempozyumu 19-20 Ekim 2007, Bahçeşehir Üniversitesi, http://organik.bahcesehir.edu.tr/index.php?lang=TR&sablon_id=3&ana_id=86(12.10.2009)
- Aksoy, U., 2001, "Ekolojik Tarım: Genel Bir Bakış", Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001, Antalya, s.3-11
- Aksoy, U. -Tüzel, Y., -Altındişli, A. -Can, H. Z. -Onoğur, E. -Anaç, D. -Okur, B. -Çiçekli, M. -Şayan, Y. -Kırkpınar, F. -Kenanoğlu, B. Z. -Çelik, S. -Arın, L. -Er, C. -Özkan, C. -Özenç, D.B., 2005, Organik (=Ekolojik, Biyolojik) Tarım Uygulamaları, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi Bildirileri, 3-7 Ocak, 2005, Ankara, s. 291-314
- Bulut, İ., 2006, Genel Tarım Bilgileri ve Tarımın Coğrafi Esasları, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, H., 2007, Ekonomik Coğrafya 3, Ziraat Coğrafyası, Aktif Yayınları, Erzurum.
- Er, C., 2009, Organik Tarım Bakımından Türkiye'nin Potansiyeli, Bugünkü Durumu ve Geleceği, İTO Sektörel Yayınlar, No:2009-3, İstanbul.
- ETO, <http://www.eto.org.tr/tureko.asp>,(08.10.2009)
- FAO, 2002, Organic Agriculture, Environment and Food Security(edited by Nadia El-Hage Scialabba and Caroline Hatam), Chapter 4, Rome <http://www.fao.org/DOCREP/005/Y4137E/Y4137E00.HTM>(05.10.2009)
- Foglia, P., 2007, Organic agritourism, bio-educational farms and rural development, Italy, International Conference On Organic Agriculture and Food Security, 3-5 May 2007, Presentations, Fao, Rome, Italy.

- Göney, S., 1987, Türkiye Ziraatinin Coğrafi Esasları I, İstanbul Ü. Yay. No:2600, Coğrafya Bölümü Yay. No:110, İstanbul.
- Gündüz, M. -Koç, D., 2001, "Türkiye'de Organik Tarım Ürünleri İhracatının Dünü, Bugünü ve Geleceği", Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001, Antalya, s.30-36.
- Higgiston, J. -Erkut, Y., 2006, Turkey Organic Products Organic Production 2006, USDA Foreign Agricultural Service, GAIN Report Number: TU6020, <http://www.fas.usda.gov/gainfiles/200605/146197826.pdf>(09.10.2009).
- İTO, 2006, Organik Tarım Analizi ve AB Pazarı Fırsatı, İstanbul Ticaret Odası Yay No: 2006-12, İstanbul.
- Karlı, M., 2006, Organik Tarım ve Hayvancılık, Uğurer Tarım Kitapları, Kayseri.
- Kayahan, S., 2001, "Ekolojik Tarımda İç Pazarın Gelişimi", Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001, Antalya, s.24-30.
- Kırımhan, S., 2005, Organik Tarım Sistemleri ve Çevre Kitabı, Uğurer Tarım Kitapları (Bireysel Yayın), Ankara.
- Niggli, U. -Earley, J. -Ogorzalek, K., 2007, "Organic Agriculture And Environmental Stability Of The Food Supply", International Conference On Organic Agriculture and Food Security, 3-5 May 2007, OFS/2007/3, Fao, Rome, Italy, s.2.
- Özdoğan, M. -Önenç, A. -Taşkın, T., 2006, "Türkiye'de Organik Hayvancılığa Dayalı Agro-Turizm Olanakları", Türkiye III. Organik Tarım Sempozyumu Bildiri Özetleri, 1-3 Kasım 2006, Yalova, s.23-24.
- Saner, G. -Engindeniz, S., 2001, "Hayvancılıkta Organik Üretime Geçiş Olanakları ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme", Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu, 14-16 Kasım 2001, Antalya, s.124-134.
- Şayan, Y. -Polat, M., 2002, "Ekolojik (Organik, Biyolojik) Hayvansal Üretim Temel İlkeleri" (Organik Tarım, Editör: Muzaffer Açar), Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, İzmir İl Müdürlüğü ve ETO Yay., İzmir, s.139-151.
- II. Tarım Şurası, 2004, Bitki Yetiştiriciliği, Bitki Koruma ve Çevre Sağlığı Raporu (III.Komisyon), Ankara,<http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/PDFLER/III.Komisyon.pdf>, Ankara (10.10.2009).
- http://www.tarim.gov.tr/uretim/Organik_Tarim,Organik_Tarim_Statistikleri.html(02.06.2009)
- http://www.tarim.gov.tr/arayuz/10/icerik.asp?efl=uretim/organiktarim/organik_tarim.htm&curdir=\uretim\organiktarim&fl=organiktarim_taslak_strateji.htm(13.09.2008)
- <http://www.fao.org/organicag/faq.jsp>(24.09.2008)
- http://www.ciftcitv.com/haber.php%3Fhaber_id%3D382&usg(18.10.2009)